

SPRÅKLIG SAMLING

1971

12. ÅRGANG

NR. 4
NOV.–DES.

GITT UT AV LANDSLAGET FOR SPRÅKLIG SAMLING

AV INNHOLDET:

Erfaringer fra arbeidet i Norsk språknemd

Av E. Fjeld Halvorsen

Side ②

Fra debatten på landsmøtet

Side ④

Ny målstrategi?

Av Magne Aksnes

Side ⑦

Nyttig skrift om språk i Norden

Av Magne Aksnes

Side ⑧

Undervisningsteknologi – hva er det?

Av Ivar Grotnæss

Side ⑨

Nordisk språkfelleskap

Side ⑩

Dikt av Kjetil Gjessing

Side ⑩

Språklig Samling vender seg til Stortinget

Side ⑫

NYTT MANNSKAP I SPRÅKLIG SAMLING

Sentralstyret

Formann: Ivar Grotnæss.

Nestformann: Rakel Seweriin.

Sekretær: Tore Moen.

Kasserar: Johs. Fosså.

Styremedlemmer: Gunnar Horverak

Ivar Hundvin, Olav Tveitan.

Varamenn: Vidar Guldal, Jakob Skauge,

Lars Vikør.

Landsstyret

Magne Aksnes, Øystese.

Halvor Dalene, Bø i Telemark.

Leif Egerdal, Tune.

Ola Halvorsen, Skien.

Vidar Jetne, Oslo.

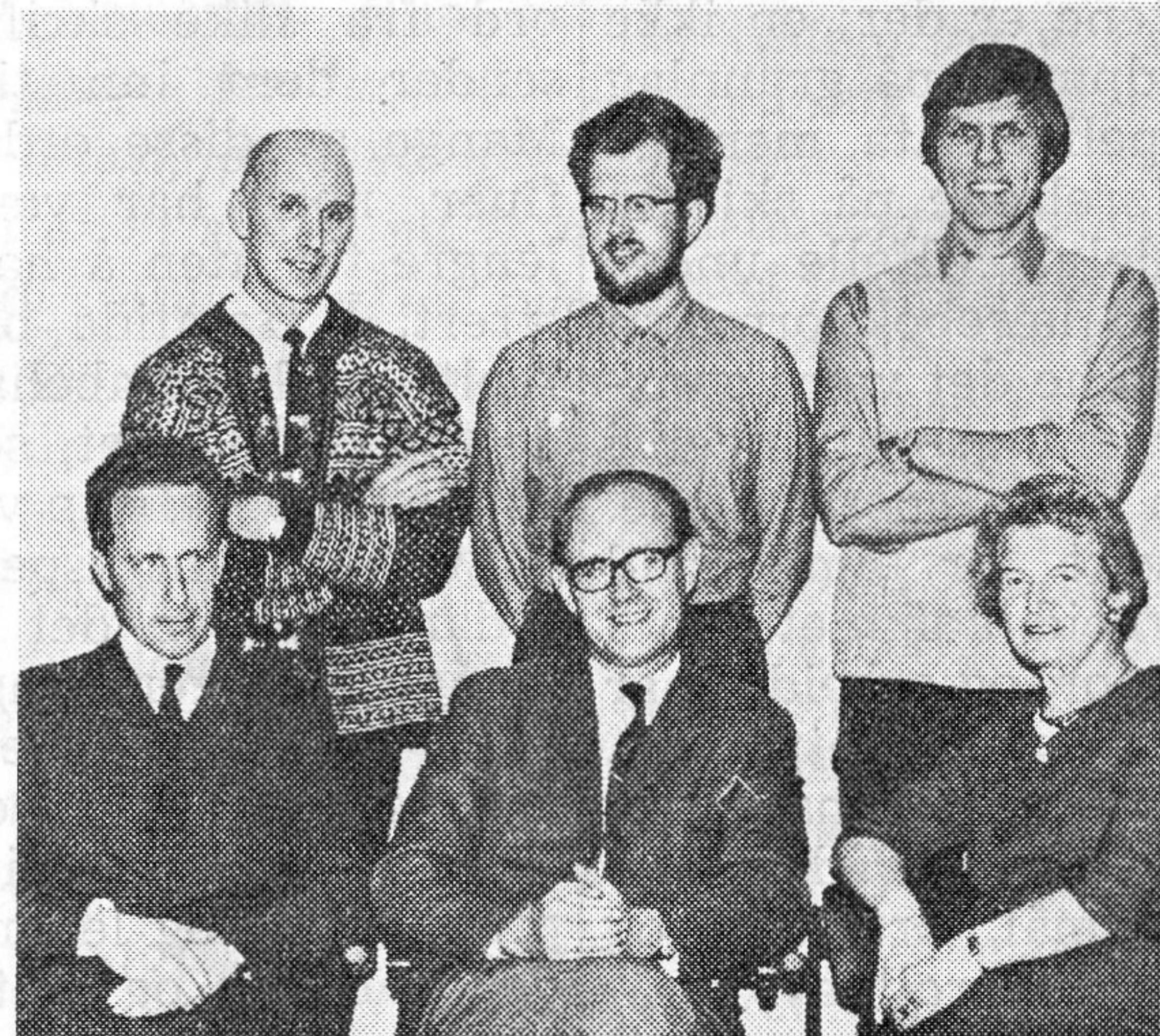
Tomas Refsdal, Rjukan.

Egil Røssaak, Ålesund.

Jakob Skauge, Eidsvoll.

Lars Sødal, Lørenskog.

Einar Tønnessen, Nøtterøy.



Det nye Sentralstyret samla til sitt første møte.
Stående fra venstre: Ivar Hundvin, Lars S. Vikør, Gunnar Horverak.
Sittende fra venstre: Johs. Fosså, Ivar Grotnæss, Rakel Seweriin.

Professor Eyvind Fjeld Halvorsen:

ERFARINGER FRA ARBEIDET I NORSK SPRÅKNEMND

Det meste av arbeidet i Norsk språknemnd har vist seg å være av rutinemessig og hverdagslig karakter. Det har dessuten vært preget av forholdsvis stor enighet og harmoni. Nemnda har kommet fram til en arbeidsform som høver for et fruktbart samarbeid — ikke strid.

Norsk språknemnds mandat var som kjent å arbeide for ei tilnærming mellom våre to offisielle språk på norsk folkeårs grunn. Arbeidet ble vanliggjort fra begynnelsen av fordi nemnda fikk seg tildelt et kontroversielt oppdrag: å lage en læreboknormal. Dette kom til å ta svært mye av nemdas tid i de første åra. Nemnda skulle være et rådgivende organ, og om en ser bort fra den tida vi holdt på med læreboknormalen har 90 % av arbeidet bestått i å gi veiledning og råd.

Denne viktige del av arbeidet har hatt god framgang og ikke skapt kontroverser. Det har sammenheng med det faktum at slikt arbeid kan gjøres på faglig basis. De kontroversielle punktene er der; en ikke kan ta standpunkt på grunnlag av vitenskapelige data, men må basere avgjørelsene på skjønn. Dette var delvis tilfelle under arbeidet med læreboknormalen og derfor kunne det være ganske sterke meningsbrytninger i nemnda om disse spørsmålene.

Etter hvert er imidlertid nemndas arbeid kommet inn i et roligere spor, og arbeidet har også fått økende betydning. Nemnda har særlig konsentrert seg om følgende områder; terminologispørsmål, ortografi og grammatikk, kontroll av språket i lærebøkene og samarbeidet i de nordiske språknemndene. Svenskene fikk for øvrig

sin nemnd før oss. Medlemmene er oppnevnt av bl. a. Svenska Akademien, og nemnda er halvoffentlig.

Terminologispørsmålene kan en karakterisere som en utvidet ordbokstjeneste. Arbeidet er organisert i egne utvalg, terminologinemnder, som registrerer ord og eventuelt finner fram til en normering. Dette arbeidet har vist seg meget nyttig. De fleste nye ord er låneord og står ofte i samarbeid med den tekniske utvikling, innen bestemte fagområder, særlig realfagene og tekniske fag. Her har en gode muligheter for å komme til enighet, også på nordisk basis, dersom en får tatt opp orda tidsnok. dvs. før det foreligger dubletter og tripler. Slikt fagarbeid har tatt mye tid, særlig de siste 5—6 åra.

Fagspråkarbeidet er bare begynnelsen til en langt større og mer omfattende oppgave: nyordsarbeid med utgangspunkt i nye ord i bøker, tidsskrifter og aviser. Språknemnda har engasjert en stab medarbeidere som strekker under og registrerer nye ord fra slike skriftkilder, og sender dem inn til nemnda. Mange av disse orda er døgnfluer, noen har vært brukt i lengre tid uten å ha blitt registrert. I framtida blir det aktuelt med databehandling av dette ordtilfanget, som vil øke vår leksikografiske viden.

Et interessant aspekt ved nyordarbeidet er det forhold at mange teknikere, ingeniører og i det hele folk i det praktiske liv har oppdaget at de engelske låneorda er en barriere mellom produsenter og leverandører på den ene side og mottakerne av varene, mindre firmaer, på den andre. Her må noe gjøres før teknikerne får alvorlige van-

sker. Teknikerne søker råd. Nemnda har fått henvendelse om dette fra Rådet for teknisk terminologi og Norges Standardiseringsforbund. Disse grupper bryr seg mindre om de språklige former, bare en få ord som er brukbare for å beskrive de tekniske og maskinelle prosesser. Nordmenn synes å ha et større behov for rådgiving her enn en merker i de andre nordiske nemnder. En kan trekke den konklusjon at behovet for Norsk Språknemnd føles i kretser som på prinsipielt grunnlag ikke har en altfor vennlig innstilling overfor nemndas arbeid.

Det blir etter hvert klart at vi ikke kommer unna et behov for en sentral institusjon som kan virke som et konsultativt organ i språklige spørsmål. Oppgaven nå er å få et så godt organ som mulig. Det betyr at en trenger et vel utbygd sekretariat. Det burde være mulig for sekretærerne å ta stikkprøved av konsulentenes arbeid; dette blir det for liten tid til i dag. Da kan en også håpe å unngå feil i skoleutgaver. Dette har dessverre forekommet tidligere, og virkningen av det har vært spesielt ugunstig fordi det er nettopp feil og mangler av denne art som folk flest er vare for.

Det er også ønskelig å få registrert nyorda så tidlig som mulig. Norsk språknemnd stiller seg positivt til oppgaven, men må ha et større apparat for å makte arbeidet.

Når det gjelder organiseringen av Norsk språknemnd var det en alvorlig feil at sentrale organisasjoner har stått utenfor. Disse organisasjoner har likevel hatt stor innflytelse på folkemeningen uten å være tvunget til å stå til ansvar for sine handlinger. Dette gjelder spesielt de mest ytterliggående. I så måte er forslaget om Norsk språkråd positivt. Kommer en rundt arbeidsbordet, er selve prosedyren i samarbeidet av mindre betydning — alle regler til tross. Oppdeling i to seksjo-

SPRÅKLIG SAMLING

Redaktør: Ivar Grotnæss

Frichsgt. 3-5, Oslo 3 — Tlf. (02) 46 78 97

DET ER NÅ DET GJELDER!

Vi har vært samla til nytt landsmøte i laget vårt, det 9. i rekka etter laget blei skipa i 1959.

Oppslutninga om landsmøtet var etter måten god. Det er ikke de store og tallrike medlemsmøta som særmerker landslaget, men det kommer alltid en flokk trufaste tilhengere når vi byr inn til slike møter. Vi er glad for at det er medlemmer som villig ofrer så mye tid og penger for saka vår at de kommer reisende langvegsfra når innkallinga går ut.

Dette landsmøtet bar preg av det alvoret laget nå må legge i arbeidet framover. Drøftingene og vedtaka, som en finner omtala i avisene denne gangen, varslar om at medlemmene er klar over mulighetene og ansvaret som vår organisasjon vil få når vi skal delta i arbeidet i Norsk språkråd.

En auke i medlemskontingen-ten fra kr. 10,— til 20,— i året fra 1. januar 1972 for ordinært medlemskap har ikke vært til å komme utenom. Ingen er glad for å ta slike steg, men skal laget komme over på offensiven, er det klart at vi må ha midler til nye tiltak.

For her blir nok å gjøre. Det gjelder ikke minst vår innsats i det nye språkrådet. Men tilnærmingstanken må vi følge opp i mange andre sammenhen-

ger: målbruken i NRK og stats-tjenesten, språkformene i skolen, stadnamnsaka, grunnlegginga av et leksikografisk institutt, for bare å nemne noen få i farten.

Skal vi makte å la vår røst bli hørt i det framtidige måldyrkingsarbeidet her i landet? Det kommer an på deg! Vil du slutte opp om våre rekker og stø oss økonomisk og på andre måter, t. d. ved å skaffe oss nye medlemmer i by og bygd? Dette er den manende appellen fra det 9. landsmøte i laget vår; det er nå det gjelder å slå vakt om samlingstanken gjennom aktivt lagsarbeid og kamp for hjertesaka vår, sannorsken.

Det er grunn til ved denne korsvegen å rette en hyllest til formannen i laget i tida 1963—71, Rakel Seweriin. Hun har slitt og kjempa for laget med glød og fantasi, og med overtyding om at vi skulle nå fram til offisiell status som en viktig språkorganisasjon. Uten forkleinelse for andre ihuga medlemmer i laget skylder vi henne stor og varm takk for at hun ville gå i brodden i en alvorsdyst. Godt å vite at hun vil holde fram som aktivt sentralstyremedlem i neste landsmøteperiode og fortsatt ta et tak med.

Ivar Grotnæss.

ner er urealistisk. De viktigste spørsmålene både bør og må diskuteres i samlet nemnd. Departementets forslag til regelverk virker for byråkratisk, men Stortinget har tatt hensyn til Norsk språknemnds innvendinger. I det hele kan det være betenklig å legge for stor vekt på representasjonen for kamp- og interessegrupper i kulturlivet. En skal være oppmerksom på at de fleste saker er lite kontroversielle, og mange kan ekspederes av sekretariatet uten at de først blir lagt fram i samlet råd.

Derimot er det sterkt ønskelig å få flere fagfolk i nemnda. Det er derfor å håpe at kamporganisasjonene utpeker språklig vel skolerte representanter. Det nye rådet må selv finne sin arbeidsform og de mest tjenlige midler i arbeidet.

Det er rimelig å regne med at ytterfløyene vil oppleve skuffelser med hensyn til språkformene i læreboknormalen. Det er ikke så enkelt å gjøre store forandringer. Men det kan være grunn til å drøfte det prinsipielle grunnlaget for læreboknormalen, f. eks. hvor langt en skal gå på den permissive linjen og ikke den prohibitive når det gjelder å bruke ord i det ene språk tatt fra det andre. Spørsmålet her vil antakelig bli hva en må forby utenfor ren ortografi. De fleste er enige om at et system må vi ha. Her bør en utredning av den prinsipielle holdning være fruktbringende.

Erfaringene tyder på at språkrådet ikke vil bli et særlig radikalt organ. De fleste som skriver er konservative, dvs. de setter ofte ubevisst likhetstegn mellom skrivemåten de lærte på skolen og det de anser for rett og riktig, selv om de snakker annerledes enn de skriver. En slik holdning vil lett kunne gjøre seg gjeldende i språkrådet. Men det er også sannsynlig at det kan bli en viss åpning for radikalisme p.g.a. den språklige holdning hos en del unge i den perioden vi gjennomlever nå. Skulle en få en forsamling

FRA DEBATTEN PÅ LANDSMØTET

Til Fjeld Halvorsens foredrag

Aksnes siterte frå boka «Mål og makt» der Rolf Sagen går inn for ein tospråkstrategi for nynorsken, det vil seie at han skal klore seg fast i dei distrikta han står sterkt og førebels gi opp dei andre, mens Gunnar Skirbekk meiner det er grunnlag for ein sikker offensiv frå nynorsken og det radikale bokmålet. Kva meiner Fjeld Halvorsen om dette?

Grotnæss spurte om språkrådet skal i gang alt frå nyttår?

Sødal sa seg sterkt usamd med Sagen,

30—40 aktive radikale, vil det imidlertid ikke si at alle disse er enige! Dette er da noe av bakgrunnen for det synet at en neppe kan vente store endringer i læreboknormalen. Spørsmålet om større endringer er så vanskelig at en antakelig ikke vil gi seg i kast med det. De som utarbeidet læreboknormalen foretok i virkeligheten bare små endringer i rettskrivingen fra 1938. Følgelig bør en gå inn for en kartlegging av området ut fra et faglig-pedagogisk synspunkt og så drøfte og stemme over prinsippene. Ellers vil en nokså snart gå trøtt av arbeidet på dette feltet.

Det er ikke mulig å si hvordan språkstriden vil utvikle seg videre. For 10 år siden ville mange sagt at folk var lei hele språkstriden og ønsket stabilisering. Men i dag er situasjonen endret. Først nå kommer virkningen av språkopplæringen i skolen med grunnlag i rettskrivningen av 1938 og læreboknormalen. Hele klimaet er blitt annerledes. Det er således en klar tendens mot syntaktisk forenkling; den gjør seg gjeldende i alle moderne språk, engelsk er således typisk. Dette kan henge sammen med vår tids ungdomsopprør og den radikale atmosfære i kulturlivet. I dag ser vi at flere og flere

og spurde om det var så at Språklig Samling kom i vippeposisjon i språkrådet.

Ytrehus spurde om Riksmålsforbundet nå vil trekke rettskrivningsordlistene sine tilbake? Kor langt vil språkrådet gå i riksmålsretning?

Seweriin: Kan vi styrke den vitskaplege sektoren med våre representanter? Sentralstyret vil halde kontakt med sympathisører på universitetet med tanke på det.

bruker sterkt radikale former. De unge blåser de gamle regler og forbud en lang marsj og genererer seg ikke for å bryte med morfologiske særmerke. I øyeblikket er det uråd å fastslå hvor representative disse radikale grupper er. En motreaksjon kan lett slå inn. Derfor er det for tidlig å trekke altfor vidtrekkende konklusjoner av disse tendenser. Men vi synes å ha bedre muligheter for å få anerkjent utvidet bruk av samformer enn vi hadde for 10 år siden. Faktum er at de radikale former brukes i dag av de meget unge uten at noen tvinger dem til det. Det kan tyde på at slike former er blitt naturlige for dem.

Som konklusjon på disse betrakninger kan jeg bare si at at mine erfaringer fra arbeidet i Norsk språknemnd gir grunnlag for å hevde at det går an å samarbeide i språkspørsmål. Det er nyttig og fruktbart å komme sammen om grenseoppganger og drøfting av prinsipielle saker. Men det er langt fram til en vesentlig endring i de to språkformer vi har. Hver gruppe får tilkjennegi sitt syn og arbeide for det i det nye språkrådet, og så får framtida vise om samarbeidet kan føre til tilnærming på lengre sikt.

Fjeld Halvorsen: til Aksnes: grunnlaget for måljamstelling er at begge målformene er *riksmål*. Til Grotnæss: det er uråd å seie når språkrådet kjem, men det skulle vere ei kurant sak å få det i gang ganske snart. Til Sødal: Språkleg Samling vil få ein nøkkelposisjon, men må vise en viss moderasjon. Til Seweriin: Alle kamporganisasjonar bør bidra med gode, velskolerte folk. Det vil auke prestisjen både å organisasjonane og språkrådet. Språknemda er meir akseptert nå enn før fordi den faglege tyngda begynner å gi seg uttrykk. Til Ytrehus: Riksmålsforbundet som alle andre må akseptere spelereglane. Men det er ikje vår sak om dei gir ut heilt private ordbøker.

Ytrehus: Har statsråd Bondevik alt bunde språkrådet gjennom sine svar til Tor Oftedal om å sjå liberalt på tradisjonelle former til eksamen?

Fjeld Halvorsen: Nei, språkrådet står her formelt og reelt fritt, og eg tvilar på at det vil gå inn på dette. Men argumentet vil nok komme opp.

Ytrehus: Vil statuttane for rådet føresette lojalitet?

Fjeld Halvorsen: Det er vanlegvis ein usagt føresetnad, men blir jo ikkje alltid oppfatta som like bindande.

Skauge var redd at riksmålsfolka ville prøve å infiltrere i dei ymse oppnemnde organisasjonane, t. d. lærerorganisasjonane, for å få sine folk inn i språkrådet. Det kunne føre til oppravande tilhøve innan organisasjonane.

Sødal var redd for det same.

Fjeld Halvorsen: Det kan ikkje vi gjere noe med; det får bli organisasjonane si eiga sak.

Aksnes trudde forfattar- og skodespelarorganisasjonar o. l. var meir utsett for slik infiltrasjon enn lektor- og lærarlag. Han spurde om vi kunne få ei rørsle i normeringsarbeidet om dei radikale tendensane hos skribentane vann fram utover i syttiåra. Elles tok han på nytt avstand frå Sagen.

Hellesnes: Sagen er ikkje representativ for målrørla. Noregs Mållag set seg imot ei einsidig tilnærming nå, men har elles ikkje noe fastlåst standpunkt.

Ola Halvorsen: Skriv studentane dårlegare nå enn før?

Fjeld Halvorsen: Mi røysle er at dei skriv betre enn dei gjorde ei stund. Men det er ei allmenn klage. Dei fleste skriv ikkje direkte gale elle hjelplaust, men det er mye klisjear og kjedeleg, grå stil.

TIL ÅRSMELDINGA:

Årsmeldinga vart gjennomgått av formannen og deretter drøfta.

Aksnes orienterte, i tilknytning til pkt. 10, om aksjonane for nynorske lærebøker. Det hadde vori møte på Voss i januar og ein delegasjon hos Bondevik etterpå. Etter regjeringskiftet hadde Inga Tusvik vori hos Gjerde og lagt saka fram, men berre fått det løftet at det ikkje skal bli verre. Siste året er 200.000 løyvt, for å få støtta krava på ein noenlunde rimelig måte er ei ti- eller tjuedobling naudsynt. I relasjon til andre løvningar blir dette likevel berre småsummar. Det ser svart ut, vi kan vone på ei fordobling, men det er vi ikkje på nokon måte nøgd med. Etter at statsbudsjettet er lagt fram, skal det vere møte mellom lektorar frå Øystese, Voss og Odda for å drøfte kva vi skal gjere. Men same kva vi vedtar, vil elevane streike i stor stil over heile Vestlandet. Blir nynorsken sveltefora i ti eller tjuve år til, vil han langt på veg vere knekt. Det er vel og, bevisst eller ubevisst, målet for dei som har makt. Det vedkjem oss i høg grad, vi må bekjempe det med nebb og klør.

Moen: Riksmålsfolk kan utnytte dette til å prøve å få i stand ein byttehandel: Nynorske lærebøker mot avskaffing av sidemålsstilen.

Seweriin: Aksnes er for svartsynt, det er vanskelege tilhøve for lærermiddelproduksjonen, men ikkje vond vilje hos styresmaktene. Aksjonane vil finne gjengklang i Stortinget.

Aksnes: Med dei som har makt, meinte eg sjølv sagt kapitalinteressene, altså forлага, ikkje regjeringa. Det kan bli slått frampå om ein slik byttehandel, ikkje om sidemålsstilen, men om stønad til dei tradisjonelle riksmålsformene.

Grotnæss: Vi står sjølv sagt aksjonane, men kan ikkje gjere dei til ei hovedsak. Styremaktene vil bygge ut eit lærermiddelforlag, og det kan få stor språkleg betydning, så her bør vi komme inn med vårt syn.

Mathisen: Korleis kan Landslaget få betre kontakt med samarbeidsvillige bokmålsfolk?

Sødal: Forlaga er interessert i å halde læreboksituasjonen slik han er, dei tener ikkje på nynorske bøker. Derfor er det naudsynt med eit statsforlag, og her har vi ei oppgåve.

Seweriin: Lærebok-situasjonen er mye verre for yrkesskolar enn for gymnas. Her har vi og bøker som forlaga ikkje

vil ta, unntatt Universitetsforlaget. Krevet om nynorskbøker til same tid og pris er ikkje mogleg å realisere nå, men det offentlege må engasjere seg mye sterkare.

Grotnæss til Mathisen: Den kontakten vil vi få i språkrådet.

Seweriin: om dei tradisjonelle formene og svaret til Oftedal: det er ei missyding å tru at liberalitet overfor tradisjonelle former til eksamen skal føre til at dei blir godtatt elles i undervisninga.

Ytrehus: Statsråden sa i Stortinget at det skulle takast mindre omsyn til slike feil enn før.

Skauge: Skriv med dette innhaldet er komme til sensorane for lenge sia. Det finst mange grader av feil.

Ytrehus: Ville det vere ein tanke å gi litt etter i spørsmålet om formene mot at Riksmåls forbundet trekte inn ordlistene sine? Det vil få verknad i næringsliv og presse, der disse ordlistene blir brukt.

Grotnæss: Skrivet til sensorane inneber ikkje noe nytt, det går berre ut på å ta rimelege omsyn. Men det blir framstilt som noe prinsipielt nytt i propagandaen.

Cla Halvorsen: Sjølv om vi for tida ikkje står sterkt organisatorisk, kan vi dra fordel av den sterke språklege radikalismen blant elevene. Dei tradisjonelle formene vil ikkje ha stor gjennomslagskraft blant dei.

Grotnæss var samd i denne analysen. Riksmålsfolk vil trulig gi etter på nå og etter o. l. som alt har begynt å komme inn i Aftenposten.

Seweriin: Desse inkonsekvensane i Aftenposten kjem av at det tar inn stoff frå NTB, som nyttar dei moderne formene. På den måten kan vi få inn ei rimelegare rettskrivning.

Aksnes: Desse faneorda er mindre viktige enn a-endinga i hokjønn, som kan komme i fare om vi gir for mye etter.

Skauge var imot å fire på ei grei tilnærningsline. Sjølv om det kan komme på tale å gi visse konsekjonar til riksmålsfolka, var det ikkje vår sak å gjere det — vi må stå på det språkpolitiske prinsippet som er eksistensgrunnlaget vårt.

Ytrehus: Vi må ikkje gå tilbake på noe prinsipielt standpunkt, men vi må heller ikkje isolere oss. I det private næringsslivet har eg sett kva riksmålsnormering er, det kan bety mye å få bort det.

Vedtaka på Landsmøtet

1. Lovendring.

I § 4, andre avsnittet, endres i andre linje «redaktør» til: sekretær. Avsintet vil da få følgende ordlyd:

B. Landsmøtet velger et sentralstyre med følgende medlemmer: Formann, nestformann, kasserer, sekretær og tre andre medlemmer.

Det velges tre varamenn, helst blant landsstyrets medlemmer eller varamenn.

2. Om offisiell samlenormal.

Landsmøtet har merka seg svaret av 3. februar 1871 fra Kirke- og undervisningsdepartementet på Landslagets fråsagn i oktober 1970 om offisiell samlenormal til bruk i den videregående skolen.

Departementet uttaler at saka må legges fram for et eventuelt språkråd. Da Norsk språkråd nå vil bli satt ut i livet antakelig fra 1. januar 1972, vil landsmøtet be sentralstyret om å legge saka om offisiell samlenormal til skolebruk fram for språkrådet på et høvelig tidspunkt.

3. Norsk språkråd.

Sentralstyret oppnevner representanter for Landslaget for språklig samling i Norsk språkråd.

4. Om medlems- og bladpenger.

Medlemskontingenten er 20 kroner året (5 kroner for skolelever og andre som ikke har eiga inntekt). Bladpenger er da medrekna. Abonnement på bladet (uten medlemsskap) koster 10 kroner året.

Fra Ragnv. Berli:

5. Navn på medlemsbladet.

Medlemsbladet vårt blir å kalla: FRAMSYN — blad for Språklig Samling.

Sentralstyret tilrår å utsette saka, fordi det akkurat nå, når vi held på og blir ein offisielt anerkjent organisasjon, er viktig å halde på namnet og identiteten også til organet vårt.

Vedtak: Saka blir utsett.

Etter landsmøtet blei denne pressemeldinga sendt ut:

Landslaget for språklig samling har hatt landsmøte i Oslo søndag 3. oktober.

Til ny formann blei valgt Ivar Grotnæss, Oslo.

Til sentralstyre blei ellers valgt: Rakel

**GAVER
til SPRÅKLIG SAMLING**

O. Tjørhom kr. 20, Ø. Eik kr. 10, H. Sødal kr. 60, O. Myrann kr. 10, K. Soot-Jacobsen kr. 20, K. Aas Holm kr. 30, A. Kvendbø kr. 15, H. Omdal kr. 10, I. Fonnum kr. 10, A. Gjevdeli kr. 30, E. Krag kr. 10, T. Histøl kr. 5, J. Mathisen kr. 10, P. Mørch kr. 10, L. Berseth kr. 10, G. Hoff kr. 30, T. Lohne kr. 10, E. Myklebust kr. 90, E. Lodden kr. 10, B. Sivesind kr. 15, Å. Gruda Skard kr. 30, H. Lauvland kr. 15, N. Sagen kr. 30, I. og P. Bakken kr. 25, E. og E. Vatnaland kr. 35, O. Løyland kr. 15, G. Gravem kr. 10, Å. Salveson kr. 90, B. Ronnen kr. 10, T. Nomeland kr. 10, R. Berli kr. 20, A. M. Omholt kr. 10, E. Olsen kr. 15, R. Høydal kr. 30, O. Langvand kr. 10, E. Salveson kr. 10, A. Salveson kr. 10, Aa. Løyland kr. 25, P. Holme kr. 20, A. Kåsa kr. 5, M. og J. Moe kr. 10, Å. Aakvik kr. 40, G. Hovland kr. 5, S. Sand kr. 20, J. T. Greibrokk kr. 40, G. Nåvik kr. 20, B. Øverås kr. 40, O. Kylløsø kr. 10, J. Norman kr. 5, A. Raaben kr. 15, J. L. Strand kr. 10, B. Opsahl kr. 10, A. S. Jacobsen kr. 50, Anonym kr. 90, Anonym kr. 10, S. Heie kr. 10, A. Hove kr. 15, K. Brodkorp Danielsen kr. 10, R. Oppedal kr. 15, H. M. Vesaas kr. 40, L. Egerdal kr. 30, K. Alstad kr. 20, T. Refsdal kr. 30, A. Skogen kr. 15, O. Åse kr. 40, T. Fossestøl kr. 5, H. Dalene kr. 40, N. Væding kr. 15, A., I. og O. Lysberg kr. 20, T. Moen kr. 40, A. H. Helland kr. 10, M. Riung kr. 40, Ø. Eik kr. 5, P. Rosland kr. 20, L. Myklebost kr. 90, F. Hødnebø kr. 10, P. Engum kr. 40, H. Rørmark kr. 15, A. Frøholm kr. 10, L. Sødal kr. 40, O. og E. Byrkjeland kr. 20, K. Øverland kr. 10, E. Myklebust kr. 50, O. T. Ørsal kr. 20, J. Aune kr. 5, H. Dahl kr. 5, A. Ytrehus kr. 90, O. T. Hagen kr. 5, O. Dalgard kr. 20, E. Hofset kr. 10, J. Risdal kr. 15, P. Ekker kr. 10, A. Frydenberg kr. 40, E. Lundeby kr. 25, E. Sørli kr. 10, T. Moen kr. 10, Å. Aakvik kr. 100, J. Vidar kr. 20, E. Olsen kr. 20.

Seweriin, nestformann, Johannes Fosså, Tore Moen, Gunnar Horverak, Ivar Hundvin og Olav Tveitan.

På møtet gav formannen i Norsk språknemnd, professor Eivind Fjeld Halvorsen, ei orientering om sine erfaringer fra arbeidet i nemnda.

Landsmøtet drøfta lagssaker, særlig med tanke på deltaking i det nye språkrådet.

RAMME-RETTSKRIVING

Siden det nå skal bli høve til eksprimentering i skolen — m. a. når det gjelder opplæring i sidemålet, kan det være grunn til å minne om det vedtaket landsmøtet gjorde i 1965:

«Landslaget for Språklig Samling, samla til årsmøte i Oslo 23. og 24. oktober, vil be styremaktene om å ta opp igjen professor D. A. Seips radikale tanke fra omlag tretti år tilbake. Vi meiner det er den beste planen til ei snarlig løysing av det norske språkproblemet.

Hans plan var å skape ei «rammerettskriving», slik at det som var riktig i den eine målforma, ikke kunne være uriktig i den andre. Dette kan en oppnå ved å lage ei felles rettskriving for begge målformene, med valgfridom for visse tradisjonelle bokmåls- og ny-norskformer. Denne rammerettskrivinga må bygge på det grunnlaget som blei lagt i 1938, og tilnærminga må nå føres et steg videre.

Språkkløyvinga har lenge vært et nasjonalt problem. I vår tid er det blitt særlig presserende, fordi så mange unge mennesker får høgre utdanning. Disse ungdommene burde ha viktigere ting å gjøre enn

Varamenn til landsstyret.

Aagot Aakvik, Levanger.
P. K. Aamo, Surnadal.
Reidar Aavik, Akkerhaugen.
Reidar Bækkelund, Brumunddal.
Halldor Heldal, Oslo.
Svein Hofseth, Arendal.
Kåre Holt, Holmestrand.
Arne Kielland, Oslo.
Alfred Kvalheim, Tanzania.
Knut Kvigne, Oslo.
Torkel Magnusdal, Kristiansand S.
Eilif Nordseth, Ramfjordbotn.
Knut Opheim, Lunde i Telemark.
Olaf Røiås, Stavanger.
Gustav Saastad, Otta.
Håkon Arnljot Sukke, Gjettum.
Brynjulf Tangen, Kyrksæterøra.
Jon Vidar, Notodden.
Helge Ytrehus, Lillehammer.
Birger Øverås, Kolvereid.
Revisor: Gunnar Mortensen, Oslo.
Alle desse vart samrøystes valde.

å lære ulike stavemåter for ett og samme ord i samme språket.

Vi vil derfor be styremaktene gi Norsk språknemnd i oppdrag å utarbeide en samnorsk normal som et alternativ til de to tradisjonelle målformene. Derved vil skoleungdommen få høve til å lære EI norsk målform fullgodt istedenfor TO halvgodt.»

Burde ikke Språkrådet få dette oppdraget? Det er ingen tvil om at det i så fall ville melde seg nok elever — frivillig.

Ny professor i nordisk språkvitenskap

Universitetslektor, cand. philol. Egil Pettersen ble i statsråd for kort tid siden utnevnt til professor i nordisk språkvitenskap ved Universitetet i Bergen.

Egil Pettersen, som er født i 1922, tok språklig-historisk embeteksamen ved Universitetet i Oslo i 1950. Hans spesialfelt er vest-norsk språkvitenskap. Han var lektor ved Stockholms Høgskole og lektor for Foreningen Norden i Sverige fra 1951 til 1954. De neste fire år underviste han ved Bergens handelsgymnasium og Bergen off. lærerskole. Siden 1958 har han vært ansatt som lektor i norsk språk ved Universitetet i Bergen. Fra 1962 til 1964 var han visiting professor i norsk ved University of Chicago.

STØ SPRÅKLIG SAMLING.**MEDLEMSKONTINGENTEN**

ER NÅ 20 KR. ÅRET.

BLADPENGENE

ER 10 KR. ÅRET

SKRIV TIL

POSTBOKS 636, OSLO 1

NY MÅLSTRATEGI

☆ Av Magne Aksnes

I Det Norske Samlagets Ori-
on-serie har vi i dei seinare år
fått fleire interessante og tan-
kevekkande bøker om nynor-
skens stilling i samfunnet. Den
siste boka i serien heiter «Mål
og Makt» og har som under-
tittel «Ny politikk for nynor-
sken og bygdekulturen». Det er
ei artikkelsamling, der dei
fremste ideologane i målrørsla
har ytt sine bidrag.

Forfattaren Rolf Sagen gjør
framlegg om ein ny og uventa
målpolitisk strategi, redaktør
m. m. Berge Furre skriver
skarpsindig og engasjerande
om språk, samfunn og politikk,
og filosofen, universitetslektor
Gunnar Skirbekk om språk og
økonomi. Ellers finner ein inn-
legg av Bjarne Fidjestøl, Egil
Nysæter og Einfrid Grønvik.
Redaktør for samlinga er lektor
Jan Askelund.

Berge Furre gjør greie for dei
vanskane målrørsla står oppi i
dag. Han skildrar urbaniseringa
og utviklinga mot eit funksjo-
nær-, utdannings- og massekul-
tursamfunn, og formar på den-
ne bakgrunnen ein kortsiktig og
dernest ein meir langsiktig stra-
tegi for å bevare nynorsken og
bygdesamfunnet. Kampen står
nå først og fremst i masseme-
dia, i skolen og i nynorskbyg-
dene. Det er ein kamp om jamn-
stilling og ein kamp for å stoppe
nynorskens tilbakegang som
skolespråk. Slagordet om å gjøre
nynorsk til bynorsk har ikkje
Furre tru på lenger. På lengre
sikt meiner han det gjelder om
å skape eit *handlingsprogram*
for *Bygde-Norge* på tvers av
partigrensene. Spørsmålet er
bare om nynorsken overlever
så lenge. Målrørsla er særlig
sterkt knyttet til bygdesamfun-
net vestpå. Går dette samfun-
net under, vil nynorsken gå
under med det. Vi må prøve å
endre maktforholda i landet —
skape ein antikapitalistisk front
sammen med arbeiderklassen i
byane. Det er makttihøva som
avgjør språktihøva i landet.
Derfor må målrørsla engasjere

seg meir aktivt i politikken.
Vegplanar, landsdelsplanar og
EEC-saka er viktigare for målrørsla enn filologisk flisespik-
keri.

Den nye *tospråk-strategien*,
som Rolf Sagen gjør seg til tals-
mann for, virker meir tvilsom.
Målfolket bør, i følge Sagen, ar-
beide ut frå det faktum at vi
har to språk i landet og at *den-
ne situasjonen skal halde fram*.
Dette inneber, seier han, at
målfolket ikkje lenger kan sjå
på heile landet som sitt språk-
lige interessefelt. Nynorsken
skal altså bli eit «landsdelsfe-
nomen». Dette er også den ein-
aste mulige samnorskpolitik-
ken, heiter det. Målet er at nynor-
sken skal bli einerådande i
visse deler av landet og der
syne sin styrke og livsrett.

Sagen tviler sjølv med god
grunn på om ein slik plan lar
seg gjennomføre. Det er ein tvil
ein må dele når ein ser utvik-
linga i dei nynorske kjerneom-
råda, der bokmålet breier seg
meir og meir. Her vest kan ein
bare tenke på den dominoran-
de stillinga bokmålet alt har i
Bergensområdet, og på dei sta-
dig sterkare krava om bokmål-
klassar i skolane rundt omkring
i distriktet. Ei enda større hin-
dring er likevel den kjensgjern-
ninga at heile det norske sam-
funnet — også nynorskområda —
i dag er så totalt gjennom-
syrt av bokmålet at det ikkje
lar seg tenke vekk frå noen del
av landet. Det er massemedia
som først og fremst sørger for
det.

Men bortsett frå dette: *Kva
konsekvensar måtte ikkje ein
slik strategi få for nynorskens
status som jamstilt målform i
skole og styringsverk?*

I ei supplerande utgreiing i
«Dag og Tid» gjør Sagen merk-
sam på at ein *tospråks-strategi*
ikkje er det same som ei *tos-
språk-målsetting*. Også Sagen
vil tydligvis ei framtidig språk-
lig samling, men først når makt-
forholda i samfunnet er endra,
slik at klimaet etter kan bli lag-

lig for ei samling på norsk fol-
kemåls grunn. Dette har lange
utsikter, for det er ein illusjon
å tru at bokmålsfolket vil slå
inn på tilnærmingsslina så lenge
det eksisterande klasse-herre-
dømmet over språket står ved
lag. Altså må det klassekamp
til, hevdar Sagen. Utan den blir
det smått stell med både ny-
norsken og folkespråket i det
heile. I denne kampen skal så
dei nynorske «baseområda»
danne utgangspunktet for ei
«språklig-kulturell» frigjøring
av heile landet...

Sagen hevdar at det vi i dag
er vitne til, er ei brutal nedval-
sing av nynorsken. Det er ikkje
lenger tale om ei gjensidig til-
nærming mellom målformene,
men ei einsidig utvikling som
bare kan føre til ein endelig
siger for bokmålet, om ikkje noe
radikalt skjer. Her ser Sagen
naturligvis heilt rett. Noe bruk-
bart samnorsk skriftspråk får
vi ikkje uten at det på bokmål-
sida kjem ein ny og gjennom-
gripande radikaliseringsperi-
ode. Og det hastar. Ein kan
ikkje fri seg frå det inntrykket
at motstandarane våre — be-
visst eller ubewisst — reknar
som så at kan ein forhale den
språklige rettferd nynorsken
(og det radikale bokmålet) har
krav på, noen få år til, så er
slaget vunne. Da er språkpro-
blemet vårt løyst gjennom den
såkalte «naturlige» utviklinga,
og demokratiet har lidd eit
smerteleg nederlag, kan vi leg-
ge til.

På den andre sida fins det
mange iakttakarar som har fått
eit meir optimistisk syn på situ-
asjonen i det siste. Gunnar
Skirbekk påviser t. d. i sitt inn-
legg at det i dag er eit klart
språklig grunnlag i landet for
ein ny offensiv frå nynorsken
og det radikale bokmålet si si-
de. Vi har nesten all ungdom-
men på vår side, og forstår vi
å alliere oss med dei grupper i
folket som ser mest positivt på
målstrev og tilnærmingstenden-
sar, kan vi uten tvil nå langt
under dei politiske konjunktu-
rar som nå er under utvikling
i Norge.

NYTTIG SKRIFT OM SPRÅK I NORDEN

Av Magne Aksnes

Årsskriftet for språknemnde i Norden, «Språk i Norden 1971», er nå utgitt, som nr. 8 i Norsk språknemnds skriftserie. Det inneholder mye interessant stoff. Innhaldet fell naturlig i tre deler. Først kjem rapporter for 1970 om arbeidet som er utført av språknemndene i dei 5 nordiske land, og om språksam arbeidet i Norden siste året. Deretter finner vi ein bok om den påverknaden dei ulike nordiske språk har hatt på kvar andre. Dette er vel kanskje den mest forvitnelige delen av boka. Til slutt kjem så fire artiklar om nordisk språks utvikling og stilling i Amerika.

Ordboksredaktør Alf Hellevik greier ut om den svenske påverknaden på norsk og har funne fram til mange illustre rande døme både frå gammal og ny tid. Når påverknaden frå svensk er så stor i våre dager, er det i samsvar med den allmene regelen at ein helst låner frå språk med stor prestisje, seier Hellevik. Og prestisjen er avhengig av fleire faktorar — folketall og politisk, økonomisk og kulturell makt.

Hellevik har og eit sanningsord å si til norsklærarane: «Den meir eller mindre skjulte påverknaden frå grannemåla som fører til utvida tydings- og bruksområde, har vi språkmenn og morsmåslærarar hatt ein lei tendens til å åtvare mot. (På liknande vis reagerer mange på engelske tvdingslån som «gå inn for», «følgje opp», osv.) Ein kan undre seg over korfor vi reagerer slik. Språkleg funksjonelle grunnar har vi ikkje å falle tilbake på, for det er ofte dei orda som glir lettast inn i språket, vi mest iherdig fører kamp mot. Vi svnest iblant ligge under for eit slags språkleg rettshaveri. Har ein først med stort skarsinn og mykie strev greidd å finne ut at her har vi med lån frå svensk (dansk, engelsk osv.)

å gjøre, vil vi og ha noko igjen for det, dvs. det bør få konsekvensar for målbruken. Det er dei same psykiske drivkreftene vi møter hos ein norsklærar som har lært å skilje skarpt mellom *når* og *da*, *enda* og *ennå* og liknande finesser, og som så forfylgjer elevane med denne sin lærdom samstundes som han lar langt større tabbar (sv. lån) av upresis og ulogisk mål bruk passere upåtalt.»

Professor Einar Haugen skriver om norsk språk i Amerika. Han peiker på den utbreidde «miksinga» som har gjort seg gjeldande i norskendene der borte, og formulerer sitt generelle syn på dette spørsmålet slik:

«Fra et normativt synspunkt blir det ofte sett på med bekymring når et språk opptar ord fra et annet, og enkelte språksamfunn har en slags mani på dette området, f. eks. islandsk, og i noen grad finsk. Engelsk har de færreste komplekser her, og det er ingen instans utenom selv det skrivende og talende samfunn som bestemmer når et ord skal innlånes. Ingen har hittil kunnet bevise at et språk skades eller svekkes ved lånord: vurderingen skjer helt og holdent på grunnlag av subjektive inntrivkk. Motviljen mot fremmede stammer for en stor del fra frykten for at fremmedspråket skal trenge inn i ens eget, men det er også et ubeviselig postulat. Mange språk kan nevnes som lever i beste velgående med tusener av lånord: foruten engelsk f. eks. rumensk, armensk, albansk, hindi, japansk. Ellers er både dansk og svensk utmerkede eksemplar på språk med et veldig fremmedvokabular, som nok tvnger atskillig mindre enn islandskens uendelige selvlagede etterligninger.»

Støtt Språklig Samling!

Hva andre meiner:

Stavanger Aftenblad 23.10.71.
Språket i avisene av Per Thomsen.

Mon ikke journalistene, og skribenter for øvrig, bør akte det norske språk noe mer enn de gjør. Hvis jeg i dag har en følelse av at elementære regler for god språkbruk i dag oftere blir brutt enn den gang jeg selv var ung journalist, kan dette muligens skyldes at jeg selv er mer kritisk (overfor andre) enn jeg var den gang. Men det er iallfall et beklagelig faktum at vi i dagens avisar finner mange eksempler på at fagmannen, journalisten, ikke godt nok behersker sitt redskap, språket.

I en av våre største og mest utbredte avisar stod forleden følgende overskrift: Jødisk forargelse over Jesus Christ (dvs. Superstar). Får skylden for Jesu lidelse og død.

Hjem eller hva får skvilden for Jesu lidelse og død? Meningen er for så vidt klar: Jødene får skvilden. Derfor er de forarget. Men i den første tittelen forekommer ikke ordet eller begrepet jødene, derimot tales det om jødisk forargelse. Og selv om den jødiske forargelse etter en spissfindig utlegging muligens kan hevdes å være årsaken til frelsersens død, er det neppe denne subtile tolkning som har føresvevet tittelskriveren da han formulerte sin overskrift. Han mente nok jødene, uten å tenke over at dette skjulte subjektet i undertittelen overhodet ikke forekom i hovedtittelen.

Det er nok ikke bare journalister som slurver med språket mer enn før. Et annet typisk eksempel henter jeg fra en av våre mest kiente meterologer som ved flere leiligheter har sagt i radioens værmelding: «Temperaturforholdene vil i morgen bli omtrent som i dag, eller litt høyere». Det han mener er ikke at forholdene kanskje vil bli noe høyere, men at temperaturen vil bli det. Og

UNDERVISNINGSTEKNOLOGI – HVA ER DET?

Vi lever i en tid med slagord haglende over oss fra alle hold, fra *massemedia*, som det heter med et typisk moteord.

Liksom andre yrkes- og faglige grupper skaper også pedogene sin flora av fagstermer, f. eks. differensiering, nivågruppering, kursplandeling, integrering osv, og nye disipliner innanfor pedagogikk fører naturlig nok til nye omgrep. Her er et par eksempler: andragogikk (= voksenopplæring) doseologi (= konstruksjon av prøver i alle slags former). I det følgende skal jeg ta for meg et typisk ytt omgrep innanför undervisning: *undervisningsteknologi*.

Vi har her å gjøre med et ord som etter hvert har fått et så utflytende innhold at en snart kan legge nær sagt hva som helst i det — bare det er noe *nytt!* La oss ta til dømes kassetrevolusjonen, som en sier. A propos, det er merkelig hvor ofte all utvikling nå for tida skal settes sammen med ord som "eksplosjon" og "revolusjon". Kan hende noen har hørt om befolkningseksplosjonen?

her er vi inne på en annen utglidning i språket, tendensen til å si det enkle på en mer innviklet måte. Hvorfor ikke si at temperaturen vil bli den samme som i går (eller noe høyere?) Hvorfor innføre det overflødige og intetsigende tillegget «forholdene»? Nei, kutt det ut! Sammenlign ellers det redselsfulle uttrykket «i landslagssammenheng», som fra idrettsreporterne nå brer seg ut over i alminnelighetssammenheng.

Men hvis slurvet i språket brer seg rent alment (er det skolens skyld?), bør i hvert fall pressens fagfolk huske hvilket ansvar de har for å høyakte språket og dets stil og grammatisikk.

Språk er noe mer enn rettskrivning.

Av IVAR GROTNÆSS

Men siste lekken i orden *teknologi* må i allfall ha noe med teknisk viten å gjøre, eller med maskiner i ei eller anna form. Da er ikke vegen lang til å tenke på *datamaskiner*. Ved hjelp av datamaskinene er vi nå i stand til å lagre informasjon i store mengder, eller kjøre informasjon inn i datamaskinene og få ut de opplysningene vi ønsker. Med dette kan vi *planlegge* på en langt mer vidtrekende måte enn før. Om vi streifer det siste statsbudsjettet i våre tanker, der undervisning og forskning er blitt tildelt mye over tre milliarder kroner av en totalsum på over 27 miliarer, skjønner vi umiddelbart at planlegging av undervisning er ei viktig sak. Planlegging av utdanning ved hjelp av datamaskiner er *ei* form for undervisningsteknologi. La oss ta en kikk på det språket undervisningsteknologene bruker når de skal se litt inn i framtida. Sitatet er henta fra Regjeringens perspektivanalyser for undervisning fram til 1990:

«Denne perspektivanalysen koncentrerer seg i første rekke om *behovet for innsats av ressurser* i utdanningssektoren i tiden fram til 1990. En vil gå fram på følgende måte:

Først gis en forklaring av hva vi i denne sammenheng legger i uttrykket «utdanning». Deretter drøftes hvilke *ressurser* det dreier seg om, og det gis en kort oversikt over *innsatsen av slike ressurser* for utdanningsformål i dag. Deretter drøftes de mer *grunnleggende faktorer* som ligger bak endringer i behovet for undervisningsressurser, og den *sannsynlige utvikling* av slike faktorer på lengre sikt. Endelig vil en forsøke å trekke fram enkelte av de viktigste *prioritetsvurderinger* som en vil stå overfor i den perioden det her gjelder.

En tar ikke i denne analysen sikte på å utarbeide noen prognose for utviklingen fram til 1990. Den er imidlertid bygget på en *modell*, hvor vi

har forsøkt som en illustrasjon å knytte tallstørrelser til en del av de viktigste faktorene, og å gjøre forutsetninger om deres imbyrdes sammenheng. Tallverdien er valgt innenfor rammen av det som ansees mulig, men vil i mange tilfelle helt eller delvis avhenge av *politiske avgjørelser som ennå ikke er truffet.*»

Den modelltenking som er typisk for denne gruppa av undervisningsteknologer, blir så satt inn i hovedmodeller for samfunnsvoksteren. I "Perspektivanalyser" er det således *MSG-modellen* en har brukt. Skal en vanlig leser av litteratur av dette slaget ha noe utbytte av lesinga, må han med andre ord sette seg inn i fagterminologi som for mange kan virke fremmed. *MSG-modellen* er matematikk for økonomisk vokster, (den såkalla "Multi-Sectoral Growth-tenkinga) som ligger til grunn for økonomenes *prosjeksjoner* av underliggende *trender*, basert på datamaskinenes *input* og *output*.

Modell er i det hele et nøkkelomgrep i undervisningsteknologien. En bygger undervisningssystemer etter modeller. De vanlige ledda i slike systemer er *målsetting/stoff/materiale/system-metode evaluering*. Her har vi skapt en ny variant, ofte kalla *material-metode-systemet*. Det skiller seg ut fra den vanlige pedagogiske modelltenkinga ved at en legger hovedvekta på *prosessanalyse* og utvikler det materialet en har analysert seg fram til ut fra en mest mulig presis målformulering. Materialet er som regel både *hardt* og *bløtt*, «*hard- og software*», dvs tekniske hjelpe midler sammen med papir og bok. Undervisningsteknologi favner også om slike system.

De fleste tenker vel i første omgang på de tekniske hjelpe midla. Av dem har vi et sant mangfelde, t.d. språklaboratorium, ITV (intern fjernsyn), SIM (sjølinstruerende lærermedler/

programmerte lærermaskiner osv., IS (innlæringsstudio, eller ofte et mer utvida omgrep for språklaboratorium), fjernsynsband og lydband, film, bilde- og overslagstavle ('flip-over') foruten vanlig tavle, osv. Det skal sannelig stor fantasi til for en velskodd lærer å finne ut hva for hjelperåder som best kan formidle det stoffet han helst så at elevene lærte. Vi har her en konkurransievig industri med et virvar av tilbud på undervisningsmarkedet. I våre dager er det særlig *kasettindustrien* som er i løypa. En kassett er i all enkelhet ei lita "kasse" som inneholder et band. Bandet kan en kjøre om igjen nær sagt så lenge en lyster, stoppe det, kjøre tilbake, snu det osv. Og bandet er da enten lydband, filmband/fjernsynsband.

Men undervisningsteknologien slutter ikke med dette. Den brukes ikke bare til systembygging innafør undervisninga, men også til bygging av skoler, legging av timeplaner og læreplaner, eller deler av dette.

Når det er tale om deler av modeller, bruker undervisningsteknologene ofte ordet *modul*, en slags miniatyrmodell, om en vil. Ordet finner en igjen i byggeteknisk terminologi.

Videre har vi tatt maskiner i bruk til retting av særskilte prøver. Slike prøver som vi kan rette med maskiner (optisk retting) kaller vi nå *objektive prøver*. Dermed er vi rett inne i et brannfarlig tema: hva er egentlig filosofien og verdigrunnlaget bakom undervisningsteknologien? Det kan være på sin plass å dra fram ett navn som har spelt ei hovedrolle i etterkrigstidas utvikling mot den aktuelle undervisningsteknologien, *B. F. Skinner*. Det står en forvitnelig artikkel om han i TIME for 20. september i år. Den er til å få forstand av — til fryd og glede for noen, men helst til redsel og sorg for mange. Med sitt behavioristiske syn på mennesket som et individ en kan forme til gjennom stimulans og respons, eller automatisk vane-

NORDISK SPRÅKFELLESKAP

Foreningen Norden og språknemndene i de nordiske land holdt i juni en konferanse på Hindsgavl i Danmark. Professor **Finn-Erik Vinje** holdt foredrag om «Nordisk språkfelles-

danning, om en vil si det enkelt, har Skinner skapt grunnlaget for å male en viss mann på veggen, eller sagt på en annen måte, for å male en skrekvisjon på et lerret som vil få mange til å tenke på Georg Orwells fælslige roman "1984".

Vi er ikke så langt unna dette årstallet, og kan hende det er årsaka til at mange nå reagerer voldsomt mot undervisningsteknologien. Det er ei innebygd otte i denne reaksjonen som vi gjør klokt i å ta til etterretning for ikke å komme på villspor i vår pedagogiske tenking.

Det kunne være fristende å filosofere over hva undervisningsteknologien kan ha å si for språket og språkutviklinga, mellom anna i Norge. La dette fare i denne omgangen, men ett moment er innlysende for oss alle: når språket skal inn i maskinene, spørs det om vi har råd til å arbeide med *to* varianter. Vi ser det så klart demonstrert i den bløtvaren som teleksmaskinene spør ut til avisene: hvor tidkrevende blir det ikke for avisene når NTB sender ut en jamn strøm av ord som *nå*, *etter*, *fram*, og konservative aviser på død og liv skal holde fram med *nu*, *efter*, *frem*. Aftenpostens attgjiling av Trontalen i år er et lysende døme på at tida ikke strekker til for sette til å gå slikt stoff etter i sommene. Noe av det samme krav på rasjonalitet i språkspørsmålet vil vi også møte i undervisningsteknologien. Men det er ei anna sak!

skap», og pekte på at målet bør være å fjerne unødvendige ulikheter og gjøre det lettere for folk i Norden å forstå hverandre. Her er et utdrag av foredraget med eksempler på nordisk språksamark.

- Vi kan nok si at forståelsen for det nordiske språksamarket i dag er utbredt i alle kretser. Vi har bl. a. forstått at et samhold her i Norden kan bety et vakthold om det nordiske — for å stå imot den mektige engelsk-amerikanske innflytelsen. En viktig oppgave for de nordiske språknemndene har derfor vært å innarbeide de samme avløserord for engelsk-amerikansk språkgods. I mange tilfelle har vi også hatt hell med oss. Vi bruker nå **opp trapping** for amerikansk **escalation**, **markedsføring** for **marketing**, og oversettelseslån som **kontor landskap**, **jernteppe**, **den kalde krigen**, **velferdsstat**, **tenåring** osv. At slike ord først lanseres i ett nordisk land får allmenn spredning der, og seinere lånes inn i et annet nordisk språk — oppfatter vi nå ikke lenger som

FRA ALDERSHEIMEN

Stive fingrer krøker
mot fortids år,
føler seg fram
mot et fjernt ansikt,
famler over
et nattskyggesmil,
stryker ei panne
med freqner,
kjærtegner et hår.
Mjukner litt i ledda,
bl. a. gråter under huda.

Kjetil Gjessing.

noe nedverdigende for det låntakende språket. At svensk har gitt oss **moped** og **tenåring**, kanskje også **flyvertinne**, og den nordiske stavemåten av **teip** (svensk **tejp**), irriterer oss ikke. Heller ikke er det til hinder for bruken i Danmark at markedsføring visstnok er av norsk opphav. Svensk har gitt oss **sportig** og **sexig** — det er bedre ord enn **sporty** og **sexy**, og vi mottar derfor gaven med takk.

Alle disse ord jeg nå har nevnt, er gode ord i nordisk, og de gir eksempler på at det virkelig nytter å skape en nordisk motvekt mot den fremmede språkinvasjonen — dersom vi bevisst og aktivt tar opp kampen.

Denne utvegen, å finne felles nordiske avløserord, lar seg desto bedre gjennomføre i dag — siden vi etter krigen — i mye større utstrekning enn før, lønner inn de samme fremmede ord. Jeg gikk nylig gjennom den interessante samlingen som heter **Svenska modeord**. Det som slår en under lesningen, er at det som er moteord i Sverige, er moteord i Norge — sikkert også i Danmark. Inntil nylig har det vært slik at det er de såkalte «kulturord» som har atskilt oss, mens det folkelige grunnlaget i ordforrådet har forent oss. I dag er det de samme «kulturord» som når oss: **Automasjon**, **transistor**, **radar**, **motell**, **jetfly**, **terminal**, **stress**, **kafeteria**, **bar**, **diskotek**, **integrasjon**, **kontroversiell**, **fleksibel** er noen eksempler. Vi kan si at det mektige innsiget av denne slags ord har gjort det lettere å forstå hverandre i Norden; mange kan synes at dette er underlig måte å fremme den nordiske språkenheten på.

• Dansk og norsk har det alt vesentlige i ordforrådet felles. De problemer som en danske og nordmann møter i svensk, skyldes først og fremst det forhold at vi i historiens løp har lånt inn forskjellige fremmede ord, og at det finnes en hel del ord som en må **lære** for å kunne oppfatte grannespråket. Danskenes har lånt **ærbødighet**, **smuk**, **kartofler** og **bevegelse** fra tysk — de er praktisk talt ukjente på svensk. Svensk har **vykort**, **affär**, **trottoar**, **affisch** — som er ukjent i Norge og Danmark. Svensk har tatt opp en del tyske lånord som har unngått dansker og nordmenn, slike som **befryndad**, **bemärkelse**, **erforderlig**, **inalles**, **lärljunge** o. fl.

Særlig uheldig er det når alle tre språk har sitt spesielle ord for samme ting, som når parafin kalles **parafin** på norsk, **petroleum** på dansk, **fotogen** på svensk, når farin heter **farin** i Norge, **strøsocker** i Sverige, **stødt melis** i Danmark, når bringebær heter **bringebær** hos oss, **hallon** på svensk, **hindbær** på dansk. Det vi kaller eller kalte **surstoff** eller på nynorsk **nøre**, heter i Sverige som regel **syre** (et ord som ofte forårsaker oversettelses-forvirring i Norge) og **ilt** i Danmark; det vi kaller eller kalte **vannstoff** eller på nynorsk **brenne** heter **väte** i Sverige, **brint** i Danmark; det vi kaller eller kalte **kvelstoff** eller på nynorsk **kvæve**, heter **kväve** i Sverige, **kvælstof** i Danmark. Det er på denne bakgrunn ikke urimelig når språknemndene foreslår at vi alle enes om de fremmede betegnelsene **oksygen**, **hydrogen** og **nitrogen**.

Tilfeldighetene har ofte spilt

en avgjørende rolle for hvilket ord som skulle få fotfeste i språket, og vi har en del tilfelle der en fremmed form har fått fotfeste i ett språk, mens et annet språk har bevart den gamle nordiske. Det nedertyske lånet **fråga** har i svensk trengt til side **spørja** og **spørsmål** (bortsett fra i visse særbetydninger), og på samme måte klarte det likeledes nedertyske **fönster** å trenge ut **vindöga** eller **vindue**. I begge disse tilfelle er det dansk og norsk som har bevart nordiskheten. Omvendt er det med **begynne** og **börja**. Gustav Vasas Bibel fra 1540 hadde bare **begynne** og **begynnelse** — **börja** forekom ikke. I reaksjon mot dansk ble etter hvert **begynne** trengt ut i svensk.

Det som bidrar mest til å hindre den skriftspråklige forståelsen i Norden — vi ser her bort fra talespråket — er altså at ordskatten varierer. Det finnes en hel del svenske ord som en danske og nordmann må **lære** for å kunne oppfatte svensk. Det er dette som gjør at for en nordmann er svensk vanskeligere å lese enn dansk.

Men selv om det altså finnes en del ord som er forskjellig, skal vi ikke glemme at den vesentligste delen av ordskatten er felles. Og det felles ordforrådet er særlig betydningsfullt, siden den omfatter de vanskeligste orda. Fra 1930-åra har vi en del svenske, danske og norske frekvensundersøkelser som viser at våre språk består av et relativt lite antall høyfrekvente ord, ca. 700—800, og et stort antall relativt uvanlige. De hundre vanligste orda er så godt som alle de samme i våre tre språk, bortsett fra ulikheter i

stavemåte og uttale. Det vanskeligste ordet er **og** — på svensk **och**. De ti vanskeligste ord i norsk var **og, det, vi, i, en, var, på, til, jeg, de**, i dansk: **og, i, at, det, en, til, den, er, de, der**, i svensk **och, i, att, det, jag, en, på, som, den, till**.

I den nylig publiserte **Svensk frekvensordbok**, der en million løpende ord fra svenske avis-tekster er datamaskinelt behandlet, framgår det at de ti mest høyfrekvente ord er **och, i, en, är, av, det, på, som, att, för**. Språket er jo så praktisk innrettet at ordets lengde, målt f. eks. i antall boksaver, er proporsjonalt med ordets hyppighet. Korte ord er også vanlige ord — vanlige ord er også korte. De tjueåtte mest frekvente ord er i Svensk frekvensordbok alle trebokstavers ord. Det tjuenende er **från** som har fire bokstaver.

I frekvenslistene i ordboka skal en i virkeligheten temmelig langt ned før en støter på et ord som ved sin fonologiske form avstikker så sterkt fra norsk og dansk at en norsk og dansk grunnskoleelever — med et minimum av trening — vil ha problemer med å identifisere det. Nummer 83 på lista over ord som er ordnet etter fallende frekvens er **måste** — kanskje ville det første problemet oppstå der, eller ved nummer 84, som er **hur**.

Alt i alt: Frekvensoppstillinger av den art jeg har nevnt, gir oppmuntrende tall.

Undersøkelsene gir oss rett til å regne med at omkring 50 prosent av alle ord i en vanlig løpende tekst er forståelig for hvem som helst i Norden som kan lese innenat. Kjernen i ordforrådet er den samme.

SPRÅKLIG SAMLING VENDER SEG TIL STORTINGET

OM ST. MELDING NR. 84:

Til Stortinget,
Kirke- og undervisningskomiteen.

Stortingsmelding nr. 84 (1970—71) om undervisning i radio og fjernsyn.

I sitt sentralstyremøte 21. oktober i år vedtok Landslaget for språklig samling å sende denne fråsegna om St. meld. 84 til Stortingets Kirke- og undervisningskomite:

Etter at innstillinga om undervisning og voksenopplæring i radio og fjernsyn ("Bargemkomiteen") blei ferdig i 1969, har Kirke- og undervisningsdepartementet lagt fram sitt syn på denne viktige innstillinga i St. meld. nr. 84 i år.

I meldinga sier departementet m. a. følgende på s. 26, 2. spalte:

«Det er behov for læremiddelprodusent (og fjernundervisningsinstitusjon) som kan virke ut fra faglige og pedagogiske hensyn på linje med andre pedagogiske institusjoner. Virksomheten bør høre direkte under Kirke- og undervisningsdepartementet, og den bør organiseres ved en egen institusjon med et styre oppnevnt av departementet.»

Og videre på s. 28, 2. avsnitt 1. spalte:

«Spørsmål som gjelder produksjon av trykt lærestoff og etablering av brevundervisning i tilknytning til radio- og fjernsynsundervisning, er behandlet på s. 38 og 39 i komiteinnstillingen, og departementet viser til det som er framholdt der. Departementet vil understreke at den foreslalte nye institusjon for radio- og fjernsynsundervisning må bygges opp så den får sakkunnskap også på disse områder. Institusjonen må fra den kommer i gang og videre framover samarbeide med forlag og brevkoler. Den må imidlertid så raskt som

mulig utvikles slik at den også selv kan forestå produksjon av hjelpe materiell og læremidler, herunder gjennomføring av brevundervisning, som er direkte innsiktet etter undervisningsprogrammer i radio og fjernsyn.» (Understr. av oss.)

Landslaget vil minne om den fråsegna landsstyret i laget sendte Regjeringa i 1970 om et offentlig forlag for læremidler. Vi vil stø tanken om at en offentlig institusjon bør stå for produksjon av hjelpe- og læremidler sikta inn mot undervisningsprogrammer i radio og fjernsyn. Dette gjelder også brevundervisninga. Bare på den måten kan en også ta de språklige omsyn som er nødvendig, m. a. til de mange grupper i vårt folk som ønsker lærebøker og hjelpe materiell i trykt form på et mål med klare tilnærningsformer.

Om en her gikk radikalt til verks, kunne en tenke seg å nyte samformer i så rikt monn at det ikke skulle være nødvendig å gå til en urasjonell dobbeltproduksjon av særskilt kostbart materiell som krever teksting i ei eller anna form.

Vi legger ved en kopi av fråsegna vår til Regjeringa, som det er vist til i dette brevet og håper at komitéen kan ta omsyn til våre synspunkter i spørsmålet om en offentlig læremiddelproduksjon.

For Landslaget for språklig samling:

Ivar Grotnæss
formann

Rakel Seweriin
nestformann